2

Galib otevřel restauraci Byblos někdy v roce 1914. Oběd se podával od jedenácti, byla to jednoduchá jídla výjimečné chuti. Vdovec Galib sám vařil, pomáhal s obsluhou a staral se o zahradu, chráněnou před spalujícím sluncem rákosovou stříškou. Nádivkou z manioku a oliv plnil štikozubce, pavony nebo brykony, které sám pečlivě vybíral v Městské tržnici a pak je, upečené v peci na dřevo, podával se sezamovou omáčkou. Vstupoval do restaurace mezi hosty s plným podnosem, který vyvažoval na dlani levé ruky, zatímco druhou rukou objímal v pase svou dceru Zanu. Mezi stoly chodili společně, Zana nabízela guaranovou limonádu, sycenou vodu a víno. Otec portugalsky rozmlouval s hosty, obchodními cestujícími, kapitány, hokynáři, přístavními dělníky. Od samého začátku sloužil Byblos jako místo, kde se setkávali Libanonci, Syřani a maročtí Židé, kteří bydleli v domech na náměstí Panny Marie Pomocné a v přilehlých ulicích. Mluvili směsí portugalštiny, arabštiny, francouzštiny a španělštiny, a jeden přes druhého tou hatmatilkou vyprávěli příběhy svých toulavých životů a příboj hlasů sem přinášel nejrůznější témata jako ztroskotání lodi, černou horečku v osadě na řece Puruse, šejdířství, incest, dávné i docela čerstvé vzpomínky, ještě živou bolest, ještě planoucí lásku, ztrátu

zahalenou do smutku, naději, že dlužníci dostojí svým závazkům. A tak se jedlo, pilo, kouřilo a z vyprávění se stal rituál, který se protahoval až přes siestu.

Mladému Halimovi tu restauraci doporučil přítel, jistý Abbas, který sám sebe nazýval básníkem, dříve žil v Acre, ale teď se plavil po Amazonce mezi Manausem, Santarémem a Belémem. Zpočátku chodil Halim do Byblu jen v sobotu, ale nakonec tam uždiboval rybu, plněný lilek nebo kousek smaženého sladkého manioku každé dopoledne, pak vytáhl z kapsy lahvičku araku, popíjel a vytrvale sledoval Zanu. Celé měsíce tak sám v koutě celý rozechvělý sledoval gazelí krok Galibovy dcery. Upíral na ni dychtivý pohled a doufal v zázrak, který nepřicházel. Vydával se k říčním lagunám lovit pavony a anténovce, které pak přinášel Galibovi. Majitel Byblu přijímal ryby s povděkem a nechal Halima zadarmo poobědvat. Halima ten projev důvěry těšil, nicméně ke sblížení se Zanou to nestačilo.

Jednou Abbas zahlédl přítele v Rouaixově kloboučnictví, nedaleko restaurace Avenida, v samém centru města. Halim hodlal koupit dámský klobouk a Marie Rouaixová mu právě jeden nabízela na splátky. Abbas však madam Rouaixovou předběhl, chvíli přítele přemlouval, až nakonec z obchodu odešli spolu a přesunuli se do kavárny Polar nedaleko Amazonského divadla. Rozhovor plynul dál. Halim se Abbasovi se vším svěřil a ten mu navrhl, ať zapomene na klobouk a složí pro Zanu gazel.

„Bude to levnější," prohlásil básník, „a některá slova nikdy nevyjdou z módy."

Nakonec složil gazel Abbas, patnáct dvojverší v arabštině, a sám je pak přebásnil do portugalštiny. Halim znovu a znovu pročítal rýmy luna a svůdná, mandlí a bydlí, miluji tě a sítě. Složil listy papíru do obálky a další den ji jakoby omylem zapomněl na stole v restauraci. Celý týden se pak v Byblu neukázal, a když konečně přišel, Galib mu obálku vrátil se slovy:

„Tohle jste zapomněl na stole. Málem jsme to vyhodili. Byl jste na rybách?"

Neodpověděl, otevřel obálku a zastřeným hlasem začal recitovat Abbasovy verše. Galib naslouchal pozorně, ale okolní halas Halima přehlušil. Ani Zana se neukázala a Halim zklamaně zmlkl dřív, než báseň dočetl.

„Krásné verše," pochválil ho Galib. „Žena by je přímo cítila na těle."

Cítila by je na těle, opakoval si Halim, když opouštěl Byblos. Po práci si Abbasovy verše znovu pročítal. V šest ráno už znovu prodával tretky na manauských ulicích, náměstích, zastávkách i v tramvajích. Končíval kolem osmé, pak chodil do kavárny Polar a teprve odtud do pokoje v penzionu Orient.

V pátek nad ránem potkal Cida Tannuse, ctitele posledních Polek a Francouzek, které v chátrajícím městě ještě zbyly. Popili víno, které Tannus koupil od francouzských a italských námořníků. Pak se dostavil ještě trochu ospalý Abbas, povzbuzený nadějí na objednávku dalších gazelů. Poplácal Halima po zádech: „Tak co, krajane? Jak se to tváříš?" Při vidině hrozícího neúspěchu zašeptal kamarádovi do ucha: „Gazely jsou přesvědčivé a trpělivost mocná, ale ustrašené srdce

nikoho nepřesvědčí.“ Objednal dvě lahve vína a podal je Halimovi se slovy: „Tak zítra, sobota, dva litry vína... a hodně štěstí, krajane!“

Halimovi dodalo víno kuráž a skutečně se odhodlal k činu. Při našich rozhovorech pak nadšeně popisoval detaily milostné zteče. „Byl jsem tenkrát dopoledne strašně nervózní a hrozně jsem se bál,“ přiznal.

Abbasovy verše a kurážný blázen. Co víc si mohla Zana přát? V sobotu dopoledne vstoupil Halim nejistým krokem do Byblu. Upřeně se zadíval na dívku stojící uprostřed místnosti. Vdovec Galib pochopil, proč host přišel. Strnul, levou rukou vyvažoval podnos a na něm rybu s pootevřenou tlamou a vystouplýma očima. Cinkot příborů utichl a všichni sledovali Halima. Nic, jen bzučení vrtule větráku ve ztichlém sále. Halim popošel tři kroky k Zaně, vypjal hruď a spustil, pevným melodickým hlasem recitoval gazel verš po verši a doprovázel to vášnivou gestikulací. Nepřestával, nemohl přestat, příliv touhy, ten žár, který náhle vzplanul, byl silnější než strach. Patnáctiletá Zana se cítila zmatená a běžela se ukrýt k otci. Hučení větráku přehlušily hlasy, k prvnímu smíchu se přidaly další, ale ani občasné zahvízdnutí nezměnilo Halimův výraz. Jeho oči hleděly jen na Zanu, štěstí mu tryskalo ze všech pórů. Aniž by chápal, odkud se v něm, jindy tak bojácném muži, vzala ta odvaha, přešel na druhý konec sálu, vzal Zanu za paži, něco jí pošeptal do ucha a poodstoupil. Ani chvíli z ní nespustil lačný, okouzlený pohled plný očekávání. Stál tam, dokud se smích neutišil. Slavnostní ticho dodalo Halimovu pohledu další sílu a hloubku. Nikdo

ho neodsoudil, vlastně nikdo nic neřekl. S tím z Byblu odešel. A vrátil se za dva měsíce jako Zanin manžel.

Abbasovy gazely v Halimově přednesu! Když mi ta dvojverší znovu recitoval, připomínal derviše v extázi. Díval se na orosené zelené listy a mluvil s nesmírnou naléhavostí, hlas vyvěral z hloubi nitra v oslavě prchavého okamžiku, každá slabika byla důležitá. Když přednášel arabsky, nerozuměl jsem jedinému slovu, přesto jsem byl dojatý. Měl zvučný hlas a slova vibrovala jeho intonací. Rád jsem ten příběh poslouchal. Ještě dnes slyším jeho hlas rezonující vroucími vzpomínkami. Občas se zapomněl a přešel do arabštiny. Smál jsem se a upozorňoval ho, že mu nerozumím: „Zní to pěkně, ale vůbec nevím, co říkáte." Ťukl se do čela a zamumlal: „Stárnu, člověk si nevybírá jazyk, když je starý. Ale ty by ses mohl pár slovíček naučit, hochu."

Vlastním synům Halim nikdy nebyl dost blízko. Nikdy nevyprávěl dvojčatům o téhle kapitole své minulosti, o životní síle. Mně ji odkrýval s dlouhými přestávkami, kousek po kousku, jako když se „stříhá látka". Poslouchal jsem ho, když „stříhal", a celá původně okázalá a pevná látka byla čím dál řidší, až proděravěla docela.

Hodně vytrpěl. Stejně jako mnoho dalších přistěhovalců, kteří sem přijeli jen s tím, co měli na sobě. Opilý ideály však věřil ve velkou, vášnivou lásku, v její připodobnění luně. Pozdní romantik, tvor, který se tu zapomněl či se sem odkudsi zatoulal, lhostejný k té podobě moci, k níž člověka přivedou krádeže a zlato. Snad mohl být básníkem, zahálčivým pozorovatelem

provinčního života, ale zůstal skromným obchodníkem, posedlým vášnivou touhou. Takový byl a takového jsem ho vídal, když sál špičku vodní dýmky, ochoten vyprávět mi o životních etapách, o nichž by se vlastním synům nikdy nezmínil.

Vmžiku to vědělo celé město: Halim miluje Zanu. Maronitské křesťanky z Manausu, staré i mladé, se nemohly smířit s představou, že by si Zana vzala muslima. Věčně postávaly před Byblem a dávaly sloužit mše za to, aby se za Halima neprovdala. Mezi lidmi i před Bohem šířily pomluvy, že je to jen obyčejný škatulář, pouliční hokynář, venkovan, mohamedán z jiholibanonských hor, obléká se jako trhan, celé dny se poflakuje po manauských ulicích a náměstích. Pak se do toho vložil Galib a všechny drbny vyhnal, ať dají jeho dceři pokoj, navíc ty jejich litanie škodí podniku. Zana se ukryla v ložnici. Hosté ji chtěli vidět, při obědě se nemluvilo než o dívce a o „mohamedánově" bláznivé lásce. Povídalo se, že Halim prý nabídl vdovci věno, a šířily se i mnohem zlovolnější výmysly, každý si chtěl přisadit. Slova se šíří jako mor, jeden přijde s nějakým bludem a ostatní mu hned uvěří.

„Maloměstské námluvy," smál se Halim. „Člověk se cítí jako v milostné scéně na jevišti, jako herec, kterého se diváci snaží vypískat. Ale čím víc pískali, tím častěji jsem čechral polštáře pro svatební noc."

Zana neslyšela pískot ani rady, naslouchala jen vlastnímu hlasu, recitujícímu Abbasovy gazely. Dva týdny se nemohla rozhodnout: ani ano, ani ne. Otec ji hýčkal jako poklad, nosil jí jídlo a novinky o tom, koho viděl

v restauraci, nebo o nedávné vraždě, která vyděsila celé město. O Halimovi se nezmiňoval a ona ho pohledem prosila, aby nechal rozhodnutí na ní.

Mnohem později jsem pochopil, proč Zana vždy nechala Halima vyjádřit se k čemukoliv. Vyslechla ho s hlavou lehce nakloněnou a klidným výrazem ve tváři, a když domluvil, spustila rozhodně a bez zaváhání s věštěckou jistotou vodopád slov. Stejně jednala, už když jí bylo patnáct. Měla v sobě jakousi mlčenlivou, hloubavou zarputilost, malý vytrvalý plamínek. A nakonec, plně přesvědčená o své pravdě, jediným rázným řezem učinila definitivní rozhodnutí, že ostatní nestačili žasnout. Tenkrát to bylo stejné. Sama, zavřená mezi čtyřmi stěnami, unešená Abbasovými verši, se Zana rozhodla a oznámila otci, že se za Halima provdá, ovšem musejí zůstat v tomhle domě a bydlet v jejím pokoji. Své požadavky předložila Halimovi v otcově přítomnosti. A ještě něco, svatba musí být v kostele Panny Marie Libanonské a pozvou na ni manauské maronity a katolíky.

Galib pozval pár přátel z přístavu Catraia, kotviště člunů, i z přístavu Escadaria u Panny Marie Pomocné, rybáře a prodavače ryb, kteří zásobovali Byblos, kamarády z jezerního ostrova Careiro a z říčních osad na Cambixe. Mísili se tu lidé, jazyky, národnosti, oděvy i tváře. V kostele Panny Marie Pomocné všichni společně vyslechli kázání otce Zoraiera. Abbas a Cid Tannus dorazili až k večeru, v doprovodu dvou zpěvaček z kabaretu na náměstí Císaře Pedra II. Do kostela nešli, ale vyfotili se společně s novomanželi a účastnili se hostiny v Byblu, kde na závěr jedna z umělkyň chraptivě

pěla mezi bednami francouzského vína, které přinesl Tannus jako svatební dar.

Halim mi ukázal svatební album a vyňal z něho jednu fotografii, které si zvlášť cenil: elegantní mladík líbá tmavovlasou dívku, kolem nich jsou bílé orchideje, vytoužený polibek, bez studu, všem svíčkovým bábám i Zoraierovi natruc. Halimovy rty přitisknuté k Zaniným. Zana má otevřené oči a v nich úlek, před oltářem takovou vášeň nečekala. „Tím polibkem jsem dosáhl zadostiučinění i pomsty," řekl mi Halim. „Udělal konec všem pomluvám, byly v něm všechny Abbasovy verše."

Tak žili: ona, Zana, vydávala rozkazy a zákazy v domě, služkám, dětem. On, zosobněná trpělivost, zamilovaný a horoucí Job, souhlasil, leccos spolkl, vždy jen tak, jak chtěla ona, i ve stáří ji rozmazloval. „Moje loutna zní jen pro ni," říkával.

Ale v posteli a v síti se měnil v démona. Když mi tiše a s odmlkami docela prostě líčil, jak se milovali, vrásky se mu poskládaly do smyslného výrazu a tvář se leskla, když vzpomínal na noci, večery a rána, kdy se objímali v síti, v níž se milovali nejraději, a Zanina síla se rozplynula do stenů a smíchu.

„Roztoužené výkřiky," opakoval Halim, cituje Abbasova slova. Rozdmýchal uhlíky na vodnici a kouř mu na okamžik zahalil obličej i hlavu, tvář zmizela a chvíli bylo ticho, potřeboval ho, aby si vybavil již mizející hlas či obraz, úseky života, které pohltil čas. A když záblesk vzpomínky prorazil vrstvami minulosti, začal znovu vyprávět.

Na svatební cestu nejeli. Strávili tři noci v hotelu Amerika, schovali se před světem, pohlcení vášnivým žárem. Halim si pak přál strávit jednu noc venku, u Tarumãských vodopádů nedaleko Manausu. Když se vrátili do Byblu, navrhla Zana otci, že by mohl zajet do Libanonu, navštívit příbuzné, domovinu a tak. Přesně to chtěl Galib slyšet. A skutečně odjel na palubě obřího parníku Hildebrand, který přivezl do Amazonie tolik přistěhovalců. Vdovec Galib. Zůstala po něm jen jediná, velmi stará fotografie, dobrosrdečná tvář na namodralém pozadí kolorované fotky; knírek s mírně zakroucenými špičkami, hříva šedivých vlasů až k pozlacenému rámu. Měl velké oči a jeho dcera ještě větší. Galibova fotografie visela na stěně restaurace, aby ji každý mohl obdivovat.

Uvařil a naservíroval poslední oběd, slavnostní pokrm muže, který se vrací do vlasti. Snil o Středozemí, o kraji moře a hor. Snil o svém rodném Cedrosu. Odjel, setkal se s členy rozvětveného rodinného klanu, kteří odmítli dobrodružné hledání nového domova a zůstali. Zana dostala od otce dva dopisy: psal, že bydlí v Byblu, ve stejném domě, kde se ona, Zana, narodila. Návrat domů oslavil hostinou podle amazonských receptů: sušenou arapaimou s praženým maniokem a kaštanovými zákusky, všechno si přivezl z Amazonie. Dva dopisy, nic víc. A v bybloském domě na břehu moře ve spánku zemřel. Zpráva o jeho smrti však dorazila s velkým zpožděním. Když si to Zana přečetla, zamkla se v otcově pokoji, jako by tam stále byl. A manžel slyšel, jak štká: „Jsem sirotek, nemám matku, nemám otce. Chci mít děti, nejmíň tři."